

איש חי רב פעלים רודף צדקה וחסד
ר' **משה שניצר** ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

בית המדרש דחסידי סוכטשוב בני-ברוק
 כולל דחסידי סוכטשוב
 כולל "סנה משה"
 ע"ש הרה"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל
 בית מדרש למגידי שיעור "דף היומי"
 חתום סוכר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

האשה החשובה ודופת צדקה וחסד
מרת **ורדה שניצר** ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

י"ו ע"ב ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 812

מסכת יבמות ע"א - ע"ז ♦ עדויות ח', ז' - אבות א', ד'

בס"ד, כ"ב כסלו תשע"ה

השבוע בגליון

- ♦ הגדרת כח חז"ל לתקן ולאסור
- ♦ כיצד אסרו הלוואה בריבית לנכרי?
- ♦ מדוע היתה רות - מואביה?
- ♦ הרקע למחלוקת שהתחדשה על דין עמונית ומואבית
- ♦ דרשות התורה נמסרו לסנהדרין

- ♦ מדוע נחפזים בברכת "להכניסו בבריתו של אברהם אבינו"?
- ♦ פשרת הרא"ש
- ♦ "בריתו של אברהם אבינו"? הן לא נצטווה בפריעה!
- ♦ מדוע על מצוות המילה מברכים בכפליים?
- ♦ הניתן לקיים מצוות ביכורים בשנת השמיטה?

דבר העורך

לפנינו מכתב מרגש מאד שהגיע לפני שנים אחדות אל שולחן המערכת, ובו עדות מהימנה ומדהימה, על חיי התורה של בעלי המלאכה שבאירופה, לפני מלחמת העולם הראשונה.

לכבוד מערכת "מאורות הדף היומי".
ראשית כל יש לציין לשבח...

בכ"ו כסלו יחול יום היארצייט של יהודי גלמוד, הר"ר צבי בוימל זצ"ל, אשר היה מפורסם בעירו חיפה כאחד מעמודי החסד שבעיר, ביחד עם רעייתו ע"ה. בתקופת ימי זקנותו הוא עבר להתגורר בפתח תקווה, וגם שם נודע בפזרונו לצדקה ולכל דבר שבקדושה, כפי שידועים רבים וטובים.

בהיותי בחור נהגתי לבקר רבות, ותדיר הייתי שומע ממנו סיפורים ומעשיות על העיירה הפולנית אשר בה הוא נולד והתגורר, עד עלייתו לארץ הקודש לפני השואה. באחת הפעמים שבאתי לבקר, הוא הפטיר לעברי, "נפתלי, מה אתה חושב, משהוא יודע היום מה זה נקרא להיות 'שקוע בלימוד', בא ואספר לך כיצד בעלי הבתים שבעיירתי למדו תורה, כך תקבל מושג מה על מעלתם.

עיירה פולנית לפני שנים רבות, טרום מלחמת העולם הראשונה.

החיים אינם אלא מירוץ נגד השעון - האם בטנם של הילדים התמה מרעב עוד לפני שיהא סיפק להבהיל את מספר הפרוטות אל הבית, או שמא יתמזל המזל, והקב"ה ישלח את הפרוטות מוקדם, והילדים ילכו לשון שבעים.

יום רודף יום. החיים חולפים. רבים מאד מן היהודים חיו חיי עוני, היו מהם שהתדרדרו לכדי חרפת רעב, ומן הסיפורים ומן העדויות הרבות על אותה תקופה, עולה תיאור קשה, נוגע ללב, על אנשים קשי יום, אשר עמלו מבוקר עד ערב בעבודה גופנית קשה

◀

דף עא/ב לא ניתנה פריעת מילה לאברהם אבינו

מדוע נחפזים בברכת "להכניסו בבריתו של אברהם אבינו"?

בעת עריכת ברית מילה, המוהל מברך, "ברוך... אשר קדשנו במצוותיו וצונו על המילה" והאב מברך מיד "ברוך... אשר קדשנו במצוותיו וצונו להכניסו בבריתו של אברהם אבינו". היה, אם מתמהמה האב מעט, מיד מזרזו המוהל לברך את ברכתו.

פשר חפזון זה נעוץ במחלוקת בין שני אחים גדולי עולם, נכדיו של רש"י, רבינו תם ורשב"ם, על אודות מועד ברכת "להכניסו בבריתו של אברהם אבינו". הרשב"ם סבר, וכך הנהיג, כי יש לברכה לפני הברית, כדין כל המצוות שמברכים עליהן "עובר לעשייתן" [סמוך לעשיית המצווה] (ראה תוספות שבת קל"ב ד"ה אבי). אולם, רבינו תם חלק וסבר כי על האב לברך לאחר הברית, שכן, רק באדם המקיים בעצמו את המצווה, נאמר שיברך "עובר לעשייתן" ואם האב אינו המוהל, עליו לברך לאחר קיום המצווה. טעם הדבר, לפי שבעוד המברך מקיים את המצווה, בשליטתו נתון הדבר אם לקיים את המצווה, אך אם הוא מברך על מעשה מצווה המתבצע על ידי אחר, קיים חשש פן ימלך הלה ולא יקיימנה, ונמצאת ברכתו לבטלה. לפיכך, יברך רק אחר קיום המצווה (פרישה סי' רס"ה ס"ק ו').

פשרת הרא"ש: פשרה בין השיטות מציע הרא"ש (שבת, שם): האב יברך גם לפני המילה, כדעת רשב"ם, וגם לאחר המילה, כדעת רבינו תם. הא כיצד? ובכן, הן מצוות ברית מילה מורכבת משתי פעולות. מילת הערלה ופריעה. יברך, איפוא, האב לאחר המילה, לפני הפריעה. כך בירך "עובר לעשייתן", לפי שהפריעה עוד לא בוצעה, והיא חלק מן המצווה, ומאידיך, כבר אין חשש שהמוהל יפסיק את המצווה אחר שהחל בה (עיין גם תשובת הרא"ש כלל כ"ו סימן א'). כך גם נפסק להלכה (שולחן ערוך י"ד סימן רס"ה סעיף א'): "אבי הבן מברך בין חתיכת הערלה לפריעה, אשר קדשנו במצוותיו וצונו להכניסו בבריתו של אברהם אבינו".

[יש לציין שרווח מנהג בקהילות מסוימות בין הספרדים, שאבי הבן מברך ברכה זו בעת שהוא מוסר את בנו למוהל. כלומר, עוד לפני שהונח התינוק על ברכי הסנדק. ראה על כך בשו"ת אבני ישפה ח"ב י"ד סימן ע"ח ענף ג'].

"בריתו של אברהם אבינו"? הן לא נצטווה בפריעה!: פשרה זו עוררה שאלות אחדות, ביניהן, הן בסוגייתנו מבואר, כי אברהם אבינו נצטווה למול את ערלתו אך לא נצטווה בפריעה. משכך, ברכת "אשר קדשנו... להכניסו בבריתו של אברהם אבינו", מתייחסת למילה ולא לפריעה. היא, איפוא, הציע הרא"ש כי האב יברך ברכה זו בין המילה לפריעה, ועדיין תחשב הברכה כמי שבורכה "עובר לעשייתן" - סמוך לקיום המצווה? הן בפריעה לא נצטווה אברהם אבינו!

לעילוי נשמת

ר' **יעקב מנחם אדורם** ז"ל ב"ר בן-ציון וגיטל פרידמן הי"ד

נלב"ע כ"א בכסלו תשס"ג **תנצב"ה**

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

זעילוי נשמת

מרת **ברכה כץ** ע"ה
בת ר' פנחס שתול ז"ל
נלב"ע כ"ד בכסלו

תנצב"ה

הונצחה ע"י חתנה ובתה
ר' **דוד יהודית יפה** שיחיו

זעילוי נשמת

הילד **עזר יוסף קריאל** ז"ל
ב"ר אפרים שלמה שיבלחט"א
נלב"ע כ"ו בכסלו תשמ"ז

תנצב"ה

הונצח ע"י ידידיו הר"ר **אפרים קריאל**
וזוג מרת **שרה** שיחיו - קרית קריניצי

זעילוי נשמת

הר"ר **אהרן ליסטנברג** ז"ל
ב"ר חיים פנחס ז"ל
נלב"ע כ"ד בכסלו תשס"א

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

מדוע על מצוות המילה מברכים בכפליים? הגאון רבי יחיאל מיכל עפשטיין, בעל ערוך השולחן (יו"ד סימן רס"ה סעיף ד') מציג קושיה זו, בתוך אגד שאלות בהן אחת בשם 'קדמונים', אשר הקשו, מדוע בכלל יש צורך בשתי ברכות על מצוות המילה? בכל מצוות התורה לא מצאנו כדבר הזה, ואילו במילה מברכים "על המילה" ו"להכניסו בבריתו", מה טעם!?

אחת למצווה ואחת על הברית: הערוך השולחן מסביר, כי אך ברכה אחת משתייהן מכוונת למעשה המצווה. ברכת "על המילה" היא על מעשה המצווה עצמו, ואילו ברכת "להכניסו בבריתו" היא ברכה על שהתינוק זכה להכלל בעם קודש, להצטרף אל הברית שכתר הקב"ה עם אברהם אבינו, ברית קודש. לפיכך, הציבור עונים על ברכה זו: "כשם שנכנס לברית כן יכנס לתורה ולחופה ולמעשים טובים", היינו: עיקר הכנסתו לברית תחת כנפי השכינה, עבור קיום תורה ומעשים טובים, ואגב כך מוסיפים גם "לחופה" (סעיף ח). מעתה, אין כל מקום לשאול, כיצד מברכים "להכניסו בבריתו של אברהם אבינו" לפני הפריעה, שכן, הברית היא אחת, בין הקב"ה לישראל, אברהם נצטווה לעשותה במילה ולנו התווספה גם הפריעה, ולפיכך, ראוי ונכון לברך זאת לפני הפריעה ונחשב הדבר "עובר לעשייתן".

דף עג/א אלו בכורים

הניתן לקיים מצוות ביכורים בשנת השמיטה?

מצוות ביכורים.

"וְלִקְחֶתָּהּ מֵרֵאשִׁית כָּל פְּרֵי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תִּבְרֵא מֵאֲרֶזְךָ אֲשֶׁר ה' אֱלֹקֶיךָ נָתַן לָךְ וְשִׂמְתָּ בַסֵּנַי וְהִלַּכְתָּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹקֶיךָ לְשֵׁן שְׁמוֹ שָׁם" (דברים כו/ב).

בעזרת ה' נזכה שבקרוב בית המקדש יעמוד על מכונו, והמאמר הבא יהיה מעשי ביותר בשנת זו, שנת השמיטה.

מחג השבועות ועד חג הסוכות היו מביאים ביכורים. השאלה העולה היא, האם בשנה השביעית, בה מופקרים השדות וגידולי השדה, אפשר לקיים מצוות ביכורים.

"אשר ה' אלוקיך נותן לך": האור החיים הקדוש מדקדק מלשון הפסוק, שלא הצטוונו להביא ביכורים אלא מן האדמה "אשר ה' אלקיך נותן לך" - "לזה בא דברו הטוב, שאינו מצוה אלא על זמן הנתנה לך, שהם שש שנים. אבל שנת השמיטה אין בה הבאת ביכורים, לפי שאינם שלו אלא מופקרת לכל".

המנחת חינוך (מצווה צ"א אות ב') מביא את דברי האור החיים הקדוש ומציין, כי לא זו בלבד שמן הרמב"ם והחינוך משמע כי מביאים ביכורים בשמיטה, אלא שכך כתב מפורשות רש"י בפירושו לתורה (שמות כג/ט): "ראשית ביכורי אדמתך - אף השביעית חייבת בביכורים". רש"י זה הוא המקור הקדום ביותר לכך שיש להביא ביכורים בשביעית, אך המנחת חינוך מוסיף, כי וודאי רש"י מסתמך על ברייתא קדומה.

"אשר נתת לי?": אולם, מפרשי רש"י, גור אריה ומזרחי, סבורים כי גירסת רש"י שלפנינו משובשת, כי היאך זה יעמוד אדם ויקרא "פרי האדמה אשר נתתה לי" בעוד הפירות לא ניתנו לו בשמיטה, וכך משמע ברש"י בסוגייתנו (עד/א ד"ה ונוהגין). לעומתם התשב"ץ (שו"ת ח"ב סי' רמ"ז) אינו מפקפק בדבר ונקט את דברי רש"י כפי שמופיעים בגירסתנו.

החזון איש זצ"ל (ערלה סימן י"א ס"ק י"ח) מפרש כי רש"י מתייחס לפירות שחנטו קודם שנת השביעית. פירות אלה אינם קדושים בקדושת השביעית, ואינם הפקר, אלא שייכים לבעליהם. ברם, ניתן היה לחשוב כי מאחר "שאינן שנה זו שנת שמחת אסיפה של תבואה ופירות, אף אותן שאינן בהן קדושת שביעית והן שלו, לא יביא. קא משמע לן, שאף שביעית חייבת בביכורים" (ועיין עוד בהגהות על המנחת חינוך, בהוצאת מכון י-ם, אות ג).

דף עו/ב עמוני ומואבי אסורים

הגדרת כח חז"ל לתקן ולאסור

הקב"ה נתן את התורה לעמו ישראל והפקיד ביד החכמים את הכח, הזכות והחובה להתקין תקנות, מצוות ואיסורים, כדי לשמר את התורה.

את אחד הכללים היותר מפורסמים על אודות הגדרת כחם של חז"ל, טבע הט"ז (או"ח סימן תקפ"ח ס"ק ה; יו"ד סימן קי"ז ס"ק א), כי חכמים אינם גוזרים לאסור על דבר שהותר בתורה במפורש [ראה בהרחבה מאורות הדף היומי בבא בתרא דף ס/ב, מאמר "יש כח בידי חכמים לעקור דבר מן התורה" - באלו אופנים?].

כיצד אסרו פת נכרי? אחרונים רבים מקשים, היאך אסרו חז"ל פת נכרי, אחר שבתורה נאמר, "לא יבוא עמוני ומואבי בדבר ה'". על דבר אשר לא קידמו אתכם בלחם ובמים!" הרי שפת נכרי מותרת.

כיצד אסרו הלוואה בריבית לנכרי? בספר פני מבין לרבי נתנאל פריד, מתייחס לשאלה זו תוך הזכרת שאלה דומה שהקשה החוות יאיר. תורתנו קובעת "לנכרי תשיך ולאחיך לא תשיך" - לנכרי הלווה בריבית וליהודים לא. ובכל זאת גזרו חכמים שלא להלוות לנכרי בריבית, בניגוד גמור לכללו של הט"ז?

איסור עצמי ואיסור כסייג לאיסור אחר: על שאלה זו משיב החתם סופר (שו"ת יו"ד סימן ק"ט), כי יש להבדיל בין איסור מפני עצם הדבר לבין איסור הנועד לגזור דברים אחרים. כלומר, אם

ומתישה. הסנדלר הכפוף, אשר ישב על משמרתו, ותיקן נעליים מרופטות במחיר אפסי. החייט שאימץ את עיניו הבלות כדי לנעוץ מחט נוסף בבד מהוה, כדי להופכו לבגד בפעם הרביעית. העגלון צרוב הפנים משמש קופחת ושדוף העור מקור צורב, המצליף בסוסו מזה הרעב, בדרך פתלתלה ומשמימה בואכה לאוסף בקתות שהתקבצו לכדי עיירה. שואב המים המיתולוגי, שבמהלך השנים התאים את גבו לעיקולי המוט שנשא את דליי המים, ובימי שרב קשים היה מהלך בדרך, מים משני צדדיו, והוא אינו לוגם מהם שהרי פרנסתו מה תהא עליה.

בית הכנסת של בעלי המלאכה.

בית כנסת מיוחד היה להם לבעלי המלאכה, בבית הכנסת התאמו שיעורים לפי רמת הבנתם, ורכשו ספרי קודש לפי הנצרך להם, ועל בית הכנסת הזה נסוב סיפורו של הר"ר צבי בוימל ז"ל.

משכנסת אל בית הכנסת של בעלי המלאכה, מיד היית מבחין בתופעה מוזרה ביותר. לא, איני מתכוון לעניות העלובה שזעקה מכל קיר, זה היה מוכר. כוונתי היא לשולחנות של בית הכנסת. וכי תאמרו מה מיוחד כבר בשולחנות בית הכנסת של בעלי בתים דשם, וכי מעולם לא ראו עינינו שולחן ארוך עשוי מעץ מחוספס - ראינו. האם מעולם לא חזינו בשולחן שארבע רגליו אינן דומות זו לזו - חזינו. האם מעולם לא שזפו עינינו שולחן המקובע לרצפה מחשש שאם יזיזוהו יתר על המידה יתמוטט ויקרוס - שזפו. המיוחד בשולחנות בית הכנסת, היה מה שאין בהם! כל השולחנות היו מפוייחים ובמרכזם היו פזורים חורים בלתי מהוקצעים.

בשעת ערב, היו החייט, הסנדלר, העגלון ושואב המים מתכנסים בבית המדרש כדי להגות בתורת ה'. שמש בית הכנסת היה מוציא נרות מתחת לזבחה, מתין מעט שפונה, מדייק אותם אל השולחנות, ומצטרף אל הלומדים.

רוח קרה היתה מנשבת מחוץ לבית המדרש. צרות וגזירות מאיימות השחירו באופק. הפרנסה של יום המחר לא היתה בטוחה כלל ועיקר, אך בתוך כתלי בית המדרש נשכח העולם על תלאותיו. היתה בו תורה בלבד, ויהודים שלמדו תורה. והיו אותם סנדלרים, אופים, חייטים, רצענים, עגלונים ושואבי מים, יושבים והוגים בתורה. הזמן חלף, החללב כמעט כלה, ואיש אינו מרים את עיניו מן הגמרא. פתילת הנר החלה לקמול לכיוון השולחן, כמבקשת אחר סעד חלף החלב שהתמוסס תחת רגליה, עשן כחלחל התפתל נרגשות מתוכה, ואיש לא הבחין בה. הבהבה השלהבת, אותה למשתמשים בה כי כלו ימיה, אך העגלון עצם את עיניו בניסיון להבין את דברי רש"י, והחייט היה עסוק בהרצאת קושייתו בפני רב בית הכנסת. נפלה הפתילה ועמה השלהבת, שתיהן ליוו זו את זו בדרך האחרונה. על השולחן המתין בחדווה החלב אשר נשר מן הנר זה מכבר, והשלושה, הפתילה, השלהבת והחלב התעוררו לחיים ופצחו במחול של אש במרכז השולחן, עד שריח עשן חריף מילא את האוויר, ואחד הלומדים תחב את הפתילה למעמקי החלב. נמוגה השלהבת, נדמה הפתילה, התקשח החלב. נותר חור שחור על השולחן.

נותנו חורים שחורים, מאירים ומזהירים כזוהר הרקיע, דרכם אנו יכולים להציץ על חייהם של אבותינו, על גדלות נפשם, על אהבתם לתורה שלא ידעה גבולות.

יהיו הדברים לעילוי נשמתו של הר"ר צבי בוימל ז"ל.

בברכה
נפתלי ראה
בני ברק

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. ספק: 03-570-67-93 דוא"ר: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף עב/א רוח צפונית

איך ידע דוד מה שלא ידע משה?

במסכת ברכות (ב/ג) נאמר, כי משה רבינו לא ידע אימתי חצות הלילה, אך דוד המלך ידע זאת על ידי שתלה כינור מעל מיטתו ובחצות הלילה בדיוק נשבה רוח צפונית והרעידה את מיתרי כינורו.

וכי משה רבינו לא היה יכול לכוון את שעת חצות על פי הרוח הצפונית?

הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצ"ל יישב זאת באופן הבא. נאמר בגמרתנו, כי בזמן שישראל היו במדבר הם לא מלו את עצמם, משום שרוח צפונית אינה נושבת אלא בחצות הלילה שהוא עת רצון. מפירושו של רש"י עולה, כי שעת חצות הפכה לעת רצון, החל ממכת בכורות שאירעה בחצות הלילה. **אין**, איפוא, לתמוה מדוע משה רבינו לא ידע את שעת חצות לפי הרוח צפונית, שהרי היה זה לפני מכת בכורות, ולא היתה כלל רוח צפונית בחצות הלילה בדיוק...

דף עא/ב לא ניתנה פריעת מילה לאברהם אבינו

קיים פריעה מדעתו

אף על פי כן, אומרים בעלי התוספות (שבת קל"ז), קיים אברהם אבינו מצווה זו בלא ציווי. זהו שאמרו חז"ל קיים אברהם אבינו את כל התורה כולה עד שלא ניתנה, ותמוה, הרי במילה נצטווה ולא קיימה מדעתו. ברם, חלק הפריעה שבמילה אכן קיים מדעתו... (כתב סופר).

דף עא/ב פריעת מילה

שני חלקים במילה

דרש רבי יוסף דב מבריסק, בעל הבית הלוי: הקדמונים חקרו אם מצוות ברית מילה היא הסרת הפגם, או שמא הוספת מעלה וקדושה. והנה, שני הצדדים נכונים, שהרי כך אמרו בנדרים (לא): "מאוסה היא הערלה..." ועוד אמרו שם "גדולה היא מילה..." **נראה**, ששני חלקים אלו מתבטאים בשני חלקי המילה החיתוך והפריעה. החיתוך בא להסרת הערלה והפריעה - להוספת קדושה. (בית הלוי, לך לך).

דף עא/ב אלא לאו לפריעה

צדקה בברית מילה

עניין גדול הוא לבעל הברית לתת צדקה לעניים. **אמרו** רומזי רמזים: 'מילה' (85) ו'פריעה' (365) עולים יחד - ת"ן (450) לאמור: תן צדקה לעניים. ועל כך המליצו: מל ולא פרע - חובו לעניים - כאילו לא מל... (אוצרות המילה, 488, בשם שערי שמעון).

לעילוי נשמת

מרת **גיטל בריל** ע"ה

בת ר' אברהם נחום הלוי ז"ל

נקטפה כ"ג בכסלו תשמ"ט

תנצב"ה

הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **דוד שיינברג** הי"ד

ב"ר משה ז"ל נלב"ע חנוכה תש"ד

תנצב"ה

הונצח ע"י משפחת בורק שיחיו

לעילוי נשמת

החבר **מרדכי לנגה** ז"ל

בן החבר משה מיכאל ז"ל נלב"ע כ"ז בכסלו תשמ"ה

תנצב"ה

הונצח ע"י משפחות לנגה ורוטנברג שיחיו

חז"ל היו רוצים לאסור על ריבית לנכרי כדי לגזור ולהוסיף סייגים לאיסור ריבית, אכן לא היו יכולים לעשות כן, אחר שהתורה כתבה מפורשות כי הדבר מותר. אולם, חז"ל קבעו איסור זה כדי להתרחק מן הגויים לבל נלמד ממעשיהם, סייג זה אינו בדיני ריבית אלא מסיבות אחרות לחלוטין, וכח זה נמסר בידם לגזור גם על דברים שהתירה התורה במפורש.

לאור דברי החתם סופר כותב הפני מבין, הן גם איסור אכילת פת נכרי אינה מטעמי כשרות אלא כדי שלא יתקרבו אל הנכרים ואין בכך כל קושייה על דברי הט"ז.

בשו"ת גנזי יוסף (סימן ע"ז אות ג', וסימן קמ"ב) תמה על עצם השאלה, וכי כתוב בתורה שבני ישראל היו אוכלים לחם זה? הפסוק רק מלין על כך שבנבלותם לא קידמו את בני ישראל בלחם ובמים... אין, איפוא, פסוק מפורש על כך שמותר לאכול פת נכרי.

דף עו/ב שאל עליו אם ראוי לבא בקהל

מדוע היתה רות - מואביה?

הנידון על אודות כשרותו של דוד המלך לבוא בקהל, התמיהה את המהרי"ט.

אמת. דוד צאצאה של רות. אך מי הוא שקבע כי רות מואבייה היתה?

מוצאה של רות משושלת בלק מלך מואב, כמבואר במקומות אחדים (סוטה מז/א, נזיר כא/ב, הוריות י"ב). בלק זה, לא מואבי שורשי היה, אלא מנסיכי מדיין, שעלה לגדולה בארץ מואב והתמנה בה למלך. נכד היה לבלק, בן בנו, עגלון שמו. רות היתה בתו של עגלון.

רות לא היתה, איפוא, 'מואביה'!

אף אם יוכח כי אשת בלק ונשות בניו אחריו היו מואביות, אין בכך כלום, שהרי קיים כלל, כי "באומות הלך אחר הזכר".

[יש שערערו על ההנחה כי בלק לא היה מואבי. אין מבואר אלא שהיה מנסיכי מדיין, אולם יתכן שרק מאמו היה מדייני, ואצלם לא היה ראוי למלוך כי הם היו הולכים אחר האם. חושן יוסף, למהרי"ט ענגיל אות רל"ט].

בחיודו למסכת קידושין (כז/א) מיישב המהרי"ט תמיהה זו בשתי דרכים.

בשעה שניתן האיסור "לא יבוא עמוני ומואבי בקהל", כבר מלך בלק המדייני במואב, והאיסור כלל את כל מי שנכלל באומה המואבית בה בעת.

זאת ועוד, טעמו של איסור זה הוא מפני שבני עמון ומואב לא קידמו את בני ישראל בלחם ובמים, וכן על כך ששכרו את בלעם לקלל את ישראל. שני הטעמים הללו שייכים, בראש ובראשונה, לבלק עצמו. המלך הוא האחראי על מנהגי הממלכה, קידום האורחים וכדומה. שכירת בלעם, הרי נעשתה על ידי בלק עצמו, הוא ולא אחר (ועיין גם בספרו על התורה צפנת פענח, בלק, דרוש א').

ישובים נוספים נאמרו לתמיהה זו.

היו שהצביעו על רש"י בסוגייתנו (עח/ב), מדבריו עולה כי הכלל "באומות הלך אחר הזכר" אינו מתייחס לדני יוחסין והיתר בקהל, אלא אך לגבי איסור "לא תחיה כל נשמה", האיסור להחיות את שבע האומות שהתגוררו בארץ ישראל. יתכן, איפוא, כי נשותיהם של בלק ובניו היו מואביות ומכאן נבע הנידון על אודות כשרותו של דוד לבוא בקהל (ראה אור שמח הלכות איסורי ביאה פרק י"ב הלכה י"ט, ועיין בירושלמי יעקב כאן החולק על כך).

יש לציין, כי יש אומרים שרות לא היתה בת בנו של עגלון מלך מואב, אלא בת בתו. כמו כן, לא מבני בלק באה, אלא מבנותיו (פסקי תוספות סוטה אות נו).

דף עז/א כך מקובלני מבית דינו של שמואל הרמתי

הרקע למחלוקת שהתחדשה על דין עמונית ומואבית

הגמרא מתארת את המבוכה הרבה ששררה סביב היתרו של דוד המלך להנשא בקהל ישראל. דוד הוא צאצא של רות המואביה, והתורה אוסרת לקהל ישראל להנשא לעמונים ומואבים שהתגיירו, "עד עולם". ויכוח עז ניטש בין אבנר ודואג, אם יש לדרוש מן הפסוק "לא יבוא עמוני... מואבי" - עמוני בלבד לא יבוא אך עמונית תבוא בקהל, וכך גם מואבית, ומשכך, רות היתה מותרת לבוא בקהל, וממילא גם דוד שמצאצאיה היה. כמעט הוכרע כי אף עמונית ומואבית פסולה, אך בסופו של דבר בא עמשא ואמר: "כך מקובלני מבית דינו של שמואל הרמתי, עמוני ולא עמונית". בזאת תם הויכוח.

דין בשאלה שהוכרעה זה מכבר: השאלה המתבקשת היא, הן דין הלכתי זה התעורר בעת נישואי בועז ורות המואביה. כשהוצע ל'גואל', קרובה של רות, לשאתה, סירב הלה, "פן אשחית את נחלתי" (רות ד/ו) - ילדיו יהיו אסורים לבוא בקהל, ואילו בועז הכריע כי מותר לשאתה, לפי שהאיסור הוא על זכרים בלבד, ופסק זה אף פורסם ברבים (ראה כתובות ז/ב). משום מה, שנים אחר כך, נפתח הדין מחדש ובמפתיע נחתם בהכרעה בדברים שנמסרו מבית מדרשו של שמואל.

מדוע נחלקו בשאלה שכבר הוכרעה, ואם נחלקו מה הועילה הכרעתו של שמואל על פני הכרעתו של בועז?

הגרי"ז מבריסק עומד על כך ומבאר, כי תורה שבעל פה, הדינים שאינם מפורשים בתורה שבכתב, מורכבת משני חלקים. הלכות רבות מאלו שלא נתפרשו בתורה, נמסרו בעל פה למשה בסיני, באופן מפורש וברור. ישנן הלכות אחרות, רבות גם הן, שגם למשה לא נתפרשו לפרטיהן, ואותן יש לדעת ולדרוש לאור כללי דרשות התורה שניתנו למשה רבינו בסיני.

דרשות התורה נמסרו לסנהדרין: דרשות מפוסקי התורה, באמצעותן למדים פרטים שלא הובהרו בתורה ולא הובהרו למשה, נמסרו לסנהדרין שבכל דור, בית הדין הגדול שבלשכת הגזית [בזמן שהיתה "סמיכה" איש מפי איש עד משה רבינו ע"ה], לפסוק ולהורות על סמך דרכי לימוד אלה, ולא עוד, אלא שאפילו הורה בית דין הלכה בהתבסס על דרשות אלה, יכול בית דין בדורות הבאים, לחלוק ולפרוך את דרשתם ולהורות להיפך (עיין רמב"ם הלכות ממרים פרק ב' הלכה א). אולם, ברור מאלינו, כי ההלכות והדינים שנמסרו בעל פה למשה - "הלכה למשה מסיני", אינן נתונות לויכוח ואין בית דין יכול לקבוע כי אינו מקבלן. חלק זה שבתורה שבעל פה אי אפשר לחלוק עליו, וכל סברות שבעולם לא יזיזוהו ממקומו.

מתחילה סברו כי שאלת עמוני ועמונית או עמוני ולא עמונית תלוייה בדרכי לימוד התורה, על ידי דרשותיה. בועז פסק להתיר לאור הדרשה "עמוני ולא עמונית". לימים טען דואג כי בידו דחייה לדרשה זו ויש לאסור עמונית ומואבית. הויכוח הסתיים כאשר עמשה הביא קבלה מבית דינו של שמואל הרמתי. הראשונים (רמב"ם איסורי ביאה פרק י"ב הלכה י"ח וסמ"ג לאוין ק"ג) פירשו את הדבר, כי נמסרה כאן "הלכה למשה מסיני", שאין עליה עוררים ואינה ברת ויכוח. לזו אף דואג חייב היה להסכים, שכן אף אם אכן אי אפשר לדרוש "עמוני ולא עמונית" לא ניתן לחלוק על גוף ההלכה שנמסרה בעל פה למשה מסיני.

ביאור זה מסביר פסוק במגילת רות הקשה להבנה.

כנזכר, הגואל סירב לשאת את רות, "פן אשחית את נחלתי". מדוע הגואל לא נמנע מפני שלדעתו הדבר אסור, אסור לשאת מואבית! מה זה שטען כי כל המנעותו מלשאתה היא מפני שילדיו לא יבואו בקהל?

נראה, אומר הגרי"ז מבריסק, שאף הגואל סבר כבועז, שיש לדרוש "עמוני - ולא עמונית, מואבי - ולא מואבית", וגם הוא הסכים כי מותר לשאת את רות לאשה ללא פקפוק. ברם, מאחר ובזמנו לא היתה ידועה ההלכה למשה בסיני בעניין, וכל ההיתר נסמך על לימוד מהתורה, חשש הגואל, כי במהלך הדורות יקום בית דין אחר ויאסור את המואביות, וממילא זרעו יאסר לבוא בקהל, אף שהוא עצמו נשא את רות בהיתר. לכן חשש הגואל על זרעו ולא עליו גופו, שכן כרגע פסק ההלכה מתיר מואביות ואין כל איסור בנישואין אלו (חי' מן ר"ז הלוי על התורה, רות).

דף ע"ב ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים

השתוקקות לקדושה

המשך הפסוק הוא: "כי לחמו הוא". לאמר, ראוי היה שלא יאכל עד למחרת בבוקר, ברם, התרומה הקדושה לחמו של הכהן הוא, ונפשיו בעלת קדושת הכהונה משתוקקת לקדושה זו, ואי אפשר למנעה ממנו, לפיכך התיירה התורה כבר בשקיעת החמה...

דף ע"א נפלאותיך ומחשבותיך אלינו

כאן נתגלו הטעמים

חז"ל אמרו, כי לא נתגלו טעמי תורה כדי שלא יכשלו בהם ויורו היתר במקרים מסויימים כאילו הם יוצאים מן הכלל ומותרים. חז"ל אף ביארו את הפסוק "פלאות עדותיך" - מופלאות ומוסתרות בטעמן - "על כן צרתך נפשי" בלא הוראת היתר. מאידך, באיסור עמוני ומואבי נתנה התורה טעם, "על דבר אשר לא קידמו אתכם בלחם ובמים" דוקא כדי להתיר עמונית ומואבית. זה פירוש הפסוק "נפלאותיך ומחשבותיך" - במצוה זו הם "אלינו", כלומר נתגלו והוטעמו, כדי לפרש ולהתיר... (חוסן ישועות).

דף ע"א על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים

למה היה להם כסף...

המשך הפסוק הוא: "ואשר שכר עליך את בלעם בן בעור ... לקללך" (דברים כג/ה). תמה המגיד מדובנא: האם לא כתוב כאן הטפל כעיקר? וביאר, כדרכו, במשל: **כפרי** לקח לו חתן מופלג מהישיבה. אותו כפרי קימץ במאכלו של החתן, עד שנחלש והלימוד היה קשה עליו. כשראה הכפרי כן שכר שני גברתנים שיעמדו על החתן שילמד ויכוהו כשיפסוק מלימודו... **לילה** אחד ברח החתן בהתבא וחזר לישיבה. הלך הכפרי אחריו וכנס אצל ראש הישיבה והתאונן על חתנו. אמר לו ראש הישיבה: אילולי קימצת במאכלו לא היית מגיע לידי כך. השיב הכפרי: כסף אין לי, לצערי, ולא יכולתי לעמוד בכך. שקר בפוך, גער בו ראש הישיבה. לאוכל לא היה לך כסף, ולשכור שני בריגנים היה לך?... **אף** כאן, אמר המגיד, עמוני ומואב לא קדמו את ישראל בלחם ובמים. כסף לזה לא היה להם, כביכול, אולם לשכור את בלעם היה גם היה...

חוויה רוחנית מרגשת

ספרון חודשי ללימוד יומי קצר
בכל יום משנה אחת
הלכה אחת וקטע מהגמרא

לחודש התנסות חינם!
חייג עכשיו:
1-700-500-151

או שלח מייל לדוא"ל veten@meorot.co.il

